

Türkiye'nin Enerji Krizi ve Enerji Yoksulluğu

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) İzmir Şubesi 34. Olağan Genel Kurulu'nda sunulan Türkiye'nin Enerji Krizi ve Enerji Yoksulluğu başlıklı komisyon raporu aşağıda yer almaktadır. Bu raporda çeşitli alt başlıklarla, küresel enerji krizinin oluşum dinamiklerine değinildikten sonra, Türkiye'nin enerji alanındaki yapısal kısıtları nedeniyle krizden en çok etkilenecek ülkelerin başında olduğu gerçeği ortaya konulacak ve gittikçe büyüyen bir tehdit olarak enerji yoksulluğu konusuna özel bir vurgu yapılarak, emekten yana kamucu bakışla halkçı bir çıkışın satır başları netleştirilmeye çalışılacaktır.

Dünya çapında yaşanmaya başlayan enerji krizi bütün hızıyla devam ederken bu krizden en çok etkilenen ülkelerin başında ne yazık ki, Türkiye geliyor. Yıllarca yanlış ve yıkıcı politikalarla yönetilemez hale getirilmiş olan enerji alanı bir bütün olarak ekonomisi, ekolojisi ve siyasetiyle çöküşe geçen ülkemiz için bir sorun alanına dönüşmüş durumdadır. Kış mevsimiyle birlikte yıkıcı sonuçları zaman içinde görülecek olan öncelikli bir durumdur.

1) KÜRESEL ENERJİ KRİZİNİN NEDENLERİ

Bu yılın ikinci yarısında önce doğalgaz ardından kömür ve nihayetinde petrolde yaşanan astronomik fiyat artışları ve arz krizi dünyanın hemen her bölgesinde öncelikli gündem olmaya devam ediyor. Yaşanmakta olan küresel enerji krizini analiz eden derinlikli çalışmalarda nedenler üzerinde belirli bir ortaklaşmanın olduğu görülüyor.

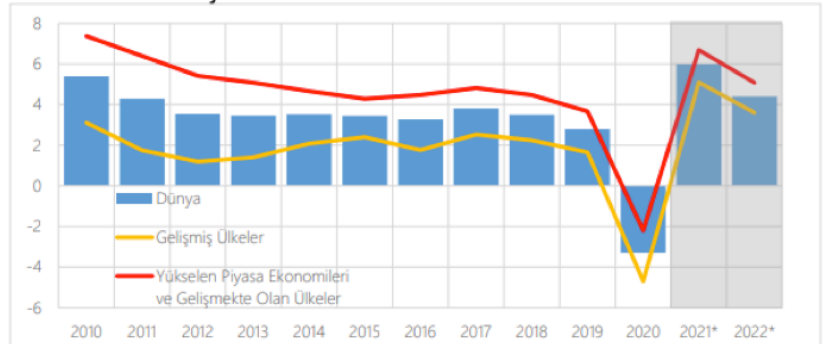
Maddeler halinde sıralamak gerekirse;

a) Pandemi nedeniyle 2020 yılında daralan üretim, 2021 yılında eski seviyelerinin de üzerine çıktı. IMF'ye göre 2021 yılında gelişmekte olan ülkelerde daha fazla olmak üzere küresel üretim 2020'deki daralmayı karşılayacak ve hatta aşacak düzeye gelme eğilimindedir. (Grafik-1)

Bu da doğal olarak tüm enerji kaynaklarına talebi yükselten nedenler arasında. Diğer yandan küresel olarak geçtiğimiz kışın soğuk geçmesi ve ev-

den çalışmanın artması da hanelerin kullandığı doğalgaz miktarını artırdı ve örneğin Avrupa'da gazın depolardaki oranı %30 gibi kaygı verici seviyelere kadar geriledi. Dolayısıyla küresel talep tarafında ciddi bir artış eğilimi var.

b) İlk kalemle bağlantılı bir şekilde bu küresel üretim talebi dünya ekonomisinin yapısından kaynaklı olarak Çin başta olmak üzere Hindistan, Brezilya gibi dünyanın üretim merkezlerinde daha da fazla bir talep ih-

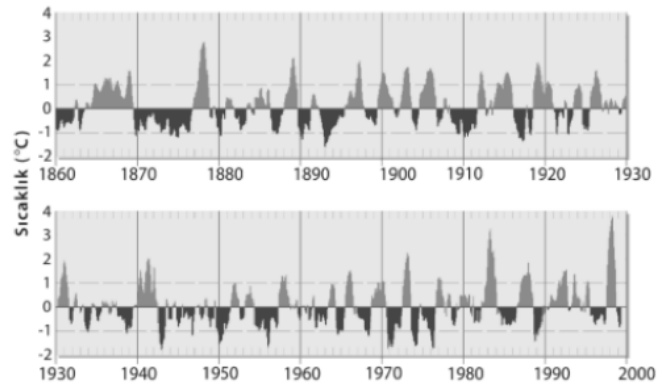

Kaynak: IMF

(Grafik-1)

(Şekil -1. Muson İklim kuşağı. Kaynak: "Üzerinde Güneş Batmayan Katliam. El Nino Kıtıllıkları ve Üçüncü Dünyanın Açlıkla İnşası. Mike Davis, Yordam Yayınları. Syf 251")

(Grafik -2. ENSO Salınım Genliğindeki Değişim. Kaynak: "Üzerinde Güneş Batmayan Katliam. El Nino Kıtıllıkları ve Üçüncü Dünyanın Açlıkla İnşası. Mike Davis, Yordam Yayınları. Syf 272")

tiyacını koşulladı. Diğer yandan aynı zamanda muson iklim kuşağında yer alan bu ülkeler kuraklık/sel döngüsü içerisinde görece aşırı iklim etkilerine maruz kaldıkları bir dönemi yaşadılar. (Şekil-1 ve Grafik 2)

Yani bir bölgede kuraklık şeklinde tezahür eden döngü diğer bir bölgede aşırı yağış ve sel şeklinde kendini gösteriyor. Örneğin Çin ve Brezilya'da yaşanan kuraklık hidroelektrik üretimini sektöre uğrattırırken, Hindistan'da arka arkaya yaşanan seller iptidai koşullarda çalışan kömür madenlerinin uzun bir süre sel baskınlarıyla boğuşmasına neden oldu. Küresel iklim değişikliğinin de aşırı iklim koşullarını artırarak etkisi, dünyanın üretim merkezleri olan bu kritik kuşağın kendi iç kaynakları üzerinde olumsuz bir etki yarattı.

c) Diğer yandan Dünya'daki kömür üretiminin ve tüketiminin yarısını gerçekleştiren Çin'in, iklim değişikliği eksenli iç üretime koymuş olduğu kotalar, ardi ardına yaşanan maden kazaları ile boğuşmak zorunda kalması ve kademeli bir şekilde kömürden çıkış politikasının yerel bürokrasi içinde "kraldan çok kralcı" eğilimleri yaratması nedeniyle kömür üretiminde yaşadığı darboğaz, Çin'i sıvılaştırılmış doğalgaz(LNG) ve kömür ithalatını arttırmak zorunda bıraktı.

d) Avrupa'nın ana doğalgaz tedarikçisi olan Rusya ile ilişkisinin grift ve çok boyutlu yapısı da krizi büyüten etkenlerden biri oldu. AB ülkeleri bir yandan doğalgaz depolarının soğuk geçen kış nedeniyle boşalmasına zamanında aksiyon alamamışken, diğer yandan Rusya-Avrupa arasındaki doğalgaz transferini çeşitlendirecek alternatif güzergahlar ve projeler, ABD'nin de dahil olduğu jeo-politik kavganın içerisinde "iki ileri bir geri" şeklinde ilerliyor. Bununla bağlantılı olarak iklim krizini bahane eden AB

ve ABD'nin tüm "Yeşil Dönüşüm" adı altında ve temelde kendi yaşadığı ekonomik gerilemeyi ileri teknolojiye dayalı yenilenebilir enerji yatırımları ile gidermeyi hedefleyen hızlı karbon-suzlaştırma politikaları da arz güvenliğini tehdit eden bir etkene dönüştü. Talebin ani arttığı bir dönemde neoliberal enerji yönetiminin neden olduğu siyasi miyopluğun arz güvenliğini garanti altına alacak yeterli sıcak yedeği oluşturamaması, günlük haberlere yansıyan emperyalist merkezlerde dahi yaşanan elektrik kesintileri(ve dahası gıda tedarikçi krizi) görüntülerini yarattı.

e) Son olarak krizi büyüten nedenlerden biri ise küresel enerji ağının oligopolleşmiş bir piyasa ve borsa yapısı içerisinde yapılanmış olmasıdır. Her ne kadar talep artmış ve zaman zaman arz belli bölgelerde bunu karşılamakta zorlanıyor olsa da doğalgaz, kömür ve petrol fiyatlarında yaşanan astronomik artışın rasyonel ekonomik bir temeli yok.

Buhar kömürünün tonunun bir yılda 50\$'dan 270\$'a çıkması, Brent petrolün fiyatının bir yıldan az süre içinde ton başına 50\$'dan 85\$'a çıkması, LNG fiyatının spot piyasada 5-10 katına çıkması, krizin boyutunu büyüten ana

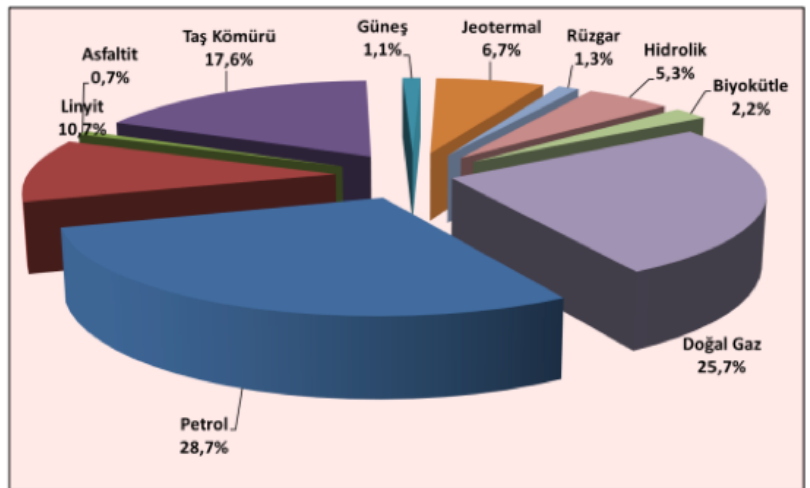
etkenlerden birisi haline geldi.

Dahası, elektrik fiyatlarında Avrupa'da ortalama 2,5 kata varan, İngiltere gibi kimi örneklerde ise 10 kat gibi inanılmaz ve dayanılmaz noktalara varan artışlar yaşandı. Elektrik fiyatlarındaki bu artışlar hiç kuşkusuz, önümüzdeki dönemde, gıda fiyatları ve tedariki başta olmak üzere tüm endüstriyel üretimde, kapitalizm için bir birikim rejiminden diğerine geçiş imleyen 1970'lerin petrol krizi ile karşılaştırılabilecek küresel şok dalgaları yaratacak.

II) TÜRKİYE'NİN YAKLAŞAN ÇÖKÜŞÜ

Yazının başında ifade edildiği gibi, Türkiye gerek enerji alanındaki yapısal kısıtları, gerek yanlış politikalar nedeniyle yönetilemez hale gelen enerji alanı, gerekse bir bütün olarak genelle yayılan ekonomi-politik krizi nedeniyle bu global türbülans içerisinde deyim yerindeyse "negatif ayrışacak" ve krizi en derinden yaşayan ve yaşayacak ülkelerin başında geliyor.

Bu kısımda, başlı başına ayrı ve derin bir konu olduğu için genel ekonomi-politik kriz değerlendirilmesi yapılmadan ancak onun, döviz fiyatlarındaki inanılmaz artış gibi, krizi büyüten/büyütecek olan etkisini unutmama-

(Grafik -3. Türkiye Birincil Enerji Arzının Kaynaklara Dağılımı, 2019 (%), "Türkiye Enerjide Nereye Gidiyor", Kasım 2020)

dan, yine maddeler halinde bir durum tespiti yapılmaya çalışılacaktır.

a) Türkiye enerjide büyük oranda fosil yakıtlara dayalı kaynaklara ve dolayısıyla dışa bağımlı bir ülkedir. Aşağıda görüldüğü üzere (Grafik-3) fosil yakıtların payı %83,5 civarındadır. İthal-yerli dengesi de %69 ithal- %31 yerli olacak şekilde sürdürülemez bir noktaya gelmiştir.

Dahası dışa bağımlılık yıllar içerisinde artmış ve 1990'larda %51,6 olan oran, 2002'de 67,2'ye, 2018'de ise %72,4'e çıkmıştır.

b) Kamu elektrik üretim tesislerinin büyük bölümü özelleştirilmiş ve elektrik üretiminde kamunun payı 2018'de %15, 2019'da ise %19,5 olmuştur. Yükselen enerji alım maliyetleri karşısında kimi özel elektrik üretim şirketleri üretim yapmadıkları için 2021 yılı için bu oran % 21,76'ya çıkmıştır. Elektrik dağıtım ve satışı tamamen özel şirketler aracılığıyla yapılmaktadır.

Birkaç büyük özel sermaye grubu, elektrik üretiminin yanı sıra dağıtımını da kontrol etmektedir.

c) Elektrik dağıtım şirketleri ve santral özelleştirilmeleri ile alım garantili elektrik üretim tesislerinin ihalelerinde sürekli tercih edilen az sayıdaki bazı özel sermaye grupları, kamudan en çok iş alan şirketler sıra-

lamasında dünyada ilk sıralarda yer almaktadır.

Toplum yararını dikkat almayan, kamusal planlamayı, denetimi ve kamusal üretimi reddeden veya işlevsizleştiren, kamu kaynaklarını özel şirketlere aktarmaya ve belirli sermaye gruplarının çıkarlarını azamileştirmeye yönelik enerji politika, karar ve uygulamaları ile sadece elektrik enerjisi alanında 2018'de yaklaşık 32 milyar TL, 2019'da 40 milyar TL özel şirketlere transfer edilmiştir.

d) Genelde enerji, özelde elektrik enerjisi alanındaki özelleştirmeler ve plansız uygulamalar sonucu ülkede kapasite fazlası oluşmuştur ancak merkezi bir plandan yoksun oluş nedeniyle bu eğilim artmaya devam etmektedir. (Grafik-4)

Diğer yandan petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki kontrol edilmesi mümkün olmayan artış, ülkeyi bir yandan santral inşa ederken diğer yandan santral kapatan bir akıldışılığa mahkum etmekte, ülkemiz atıl durumdaki santral çöplüğüne dönüşmektedir. Bu kapitalist akıldışılık öyle bir noktaya varmıştır ki, bir yanda kapasite fazlası varken diğer yandan arz açığı tehlikesi ciddiye alınması gereken

AĞUSTOS 2021 KURULU GÜÇ BİRİNCİL KAYNAK SIRALAMASI		
SIRA	BİRİNCİL KAYNAK	MW
1	DOĞALGAZ	25.548,7
2	BARAJLI	23.272,9
3	LİNYİT	10.119,9
4	RÜZGAR	10.014,1
5	İTHAL KÖMÜR	8.995,4
6	AKARSU	8.167,9
7	GÜNEŞ	7.435,2
8	JEOTERMAL	1.650,2
9	BİYOKÜTLE	1.429,7
10	TAŞKÖMÜR	810,8
11	ASFALTİT KÖMÜR	405,0
12	ATIK ISI	383,4
13	FUEL ÖİL	251,9
14	NAFTA	4,7
15	LNG	2,0
16	MOTORİN	1,0

(Grafik -5. Ağustos 2021 Elektrik Kurulu Güç Birincil Kaynak Sıralaması "2021 Ocak-Ağustos Ayları Elektrik Enerjisinde Durum" Nedim Bülent Damar, Ekim 2021)

bir noktaya gelmiştir. Öyle ki, Mevcut Kurulu Gücün % 50'si Puant Gücü karşılamamaktadır. Dünyada başka hiçbir ülkede olmayan bu akıl almaz durum ülkemiz için yeni 31 Mart Krizlerinin habercisi konumundadır.

e) Türkiye'nin elektrik üretiminde fosil yakıtlara ve doğalgaza bağlılığı son yıllarda kaynak çeşitlendirmesi adı altında ithal kömürün devreye girilmesiyle devam etmektedir. (Grafik-5)

Özetle; Türkiye enerji alanında dışa bağımlı, fosil yakıtlara dayalı kirli bir üretim modeline, özel sektörün kar hırsının ve günlük çıkarlarının etkisi altında, pahalı, yönetilemeyen ve son seviyede kırılğan bir yapıya sahiptir.

III) ENERJİ YOKSULLUĞU GERÇEK VE CİDDİ BİR TEHDİTTİR

Ülkenin içinden geçmekte olduğu ve her geçen gün büyüme emaresi gösteren krizin en çarpıcı belirtilerinden birisini, sayıları her geçen gün artan enerji yoksulları oluşturmaktadır. Türkiye elektrik ve doğalgaz fiyatlarında, hükümetin fiyat baskılama politikalarına rağmen enflasyonun %55-60

(Grafik -4. 1996-2020 Yılları Tüketim ve Kurulu Güç Artış Oranları Karşılaştırması, "2021 Ocak-Ağustos Ayları Elektrik Enerjisinde Durum" Nedim Bülent Damar, Ekim 2021)

üzerinde artış yaşayan, geçtiğimiz yıl 5 milyon kişinin faturalarını ödeyemediği için enerji kesintisi yaşadığı enerji yoksulluğunun ciddi bir sorun olduğu bir ülkedir.

Enerji yoksulluğu tanım olarak kişilerin ya da hanelerin ısıtma, soğutma, aydınlatma, yemek pişirme ve ev aletleri ile bilgi teknolojilerini kullanma gibi temel sosyal ve maddi ihtiyaçlar için gerekli olan enerji ürünlerinin, sahip olunan gelir düzeyi ile istenen düzeyde ve kalitede satın alınamaması olarak tanımlanabilir.

Hiç kuşkusuz enerji yoksulluğu olgusunu ortaya çıkaran yapısal bir takım faktörler var. Öncelikle, 1980 sonrası neo-liberal özelleştirme programlarının işgücü "piyasa"larında yaratmış olduğu esnekleşme ve güvencesizleşmenin ve sosyal refah devletinin adım adım tasfiyesinin temel hizmetlerin alımında hane halkı üzerinde pek çok olumsuz etki yarattığının, ücretlerin GSMH içindeki payında her geçen yıl azalma olduğunun, dahası son dönemde şahit olduğumuz döviz manipülasyonlarının toplumun çok büyük bir kısmını asgari ücrete mahkûm ettiğinin belirtilmesi gerekiyor.

Diğer yandan yukarıda belli bir detayda anlatmaya çalıştığımız enerji alanındaki yapısal sorunlar ve kamunun elektrik başta olmak üzere enerji alanından fiili olarak çekilmiş olmasının tüm iddiaların aksine tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumsal eşitlik ve refah göstergelerinde yaratmış olduğu olumsuz etkiler gizlenemez hale gelmiştir. Yükselen enerji fiyatları ve tüketicilerin enerji maliyetlerini karşılayabilme kapasitelerinin sürekli olarak azalması enerji yoksulluğunu gerçek ve acil bir sorun haline getirmiştir.

Türkiye'de enerji fiyatları özellikle 2018 yılından bu yana enflasyonun

üzerinde artmış olup son dönem yaşanan finansal dalgalanma bir yana konya dahi 2018-2020 yılları arasında yaşanan %53,9'luk enflasyona nazaran elektrik fiyatları aynı dönem için %82 oranında artmıştır.

Dünya Bankasının 2015 yılında Türkiye özelinde yapmış olduğu "Türkiye Enerji Sektöründe Dönüşüm, Önemli Aşamalar ve Zorluklar" isimli çalışmadan alınan aşağıdaki grafik(Grafik-6) durumun vahametini bütün çıplaklığı ile göstermektedir-ki şu an durumun çok daha kötü olduğu aşikârdır. Tablo açıktır; ülke halkının %30-40 kadarı ya enerji yoksuludur ya da enerji yoksulluğunu yakın bir tehdit olarak yaşamaktadır.

Ne yazık ki, geçtiğimiz birkaç yıl içinde çiftçilerin elektrik borçlarını ödeyemediği için hacizle karşı karşıya kalması, hane halkının kaçak elektrik kullanımında artış ve ödenemeyen elektrik faturaları nedeniyle elektriği kesilen yoksul ailelerin intihar, çocuk ölümleri gibi dayanılmaz felaketler yaşaması neredeyse sıradan bir hale gelmiştir

TMMOB ve ODA'mız bu toplumsal felaketlere gereken hız ve şiddette tepki göstermelidir. Önümüzdeki dönemin en yakıcı başlıklarından birisi budur.

Yaşanan tam teşekküllü bir toplumsal buhran görüntüsüdür ve DB de yazmış olduğu raporda bu tehdide dikkat çekerek, geçmiş borçların affedilmesi, sabit ödemeler, taksitli ödemeler veya hizmet kesme gibi yöntemlere başvurulmasının etkili olmayacağını vurgulayarak, toplumsal tepkiyi piyasa yapısı içinde absorbe etmenin en etkili yöntemi olarak kamu kaynaklarından finanse edilen bir sosyal yardım sistemini önermektedir.

Bilindiği üzere düşük gelir gruplarının sosyal desteklerle korunması

özelleştirme uygulamalarının tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Türkiye de bu politikaya uygun bir şekilde 2018 yılından bu yana kaynağı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu'ndan ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bütçesinden karşılanmak üzere çeşitli destek mekanizmaları kurmuş olup temelde elektrik tüketim ve kömür yardımı desteği yapmaktadır.

Bu yardımların, ülkemizin içinde bulunduğu durum düşünüldüğünde partizanca dağıtılıp dağıtılmadığı bir yana, asgari ücretin 1/3'ü kadar gelire sahip olunması gibi şartlara sahip olması yoksul halk üzerinde herhangi bir nefes alma imkânı yaratmasını engellemektedir. Dahası enerji fiyatlarının özel şirketlerin garantili karlarını gözetir bir şekilde piyasa mekanizması içinde belirlendiği bir durumda, maliyetin yine halkın sırtına yani kamu kaynaklarına yıkılması temelden bir eleştiriyi hak etmektedir.

Karşılanabilir ve kaliteli enerjiye erişimde halkın geniş kesimlerinin yaşadıkları zorluklar enerji hizmetlerinin, kar amacı güden enerji şirketleriyle yapılan sözleşmelerle karşılanacak ticari bir faaliyet değil, sağlık, eğitim, barınma ve gıda güvenliği açısından vazgeçilmez bir kamu hizmeti olduğu anlayışını dayatmaktadır. Bütün bunlar enerji hizmetlerinin temel bir kamu hizmeti olmasının yanı sıra bir insan hakkı olduğunu açıkça göstermektedir.

IV) TÜRKİYE'NİN TEK SEÇENEĞİ DEMOKRATİK BİR ENERJİ PROGRAMIDIR

İtiraf etmemiz gerekir ki bu çöküşten çıkış kolay değil. Emekten yana kesimlerin ülke siyasetindeki sınırlı gücü bir yana, demokratik halkçı dönüşüm gerçekleşse dahi, büyük bir ihtimalle çöküş sonrası bir tabloda uzun yıllara

yayılacak, halkın güncel ihtiyaçlarını dikkate alacak faydacı adımların atılmasının yanında enerji yönetiminin genel teknik ilkelerini gözeten bir geçiş programı zorunlu olacaktır.

Ayakları yere basan bir geçiş programı, yukarıda ifade edildiği gibi, hızı ve ölçeği kesintisiz enerji tedarikinin teknik ilkelerine bağlı olduğu için detaylı ve büyük oranda pratiğin içinde şekillenecek olmakla birlikte yine de bir takım genel ilkeler belirlenebilir durumdadır.

Bu çerçevede EMO ve TMMOB'nin yıllar içinde biriktirmiş olduğu ve aşağıda temel noktaları belirtilmeye çalışılan genel çerçeve ülkemiz açısından tek çıkar yol olarak görülmektedir:

i) Enerjinin kullanım hakkı yurttaşlara kolayca karşılayabileceği bedellerle sunulmalı ve sayıları her gün çoğalan enerji yoksullarına ne şekilde tarif edildiği tartışmalı bir sosyal yardım programı yerine, yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayacak kadar su, elektrik, doğal gazın ücretsiz temin edilmesi sağlanmalıdır.

ii) Tüm özelleştirmeler durdurulmalı, kamunun bu alana yatırım yapmasını engelleyen yasal veya fiili engeller ortadan kaldırılmalıdır.

iii) Enerji krizinin ana sebepleri arasında sektörün yapısal değişim geçirmekte olduğu, buna karşılık mevcut yönetim yapısının, bu gelişmeye cevap verememesi yatmaktadır. Enerji sektörü karmaşık ve uzun vadeli bir dönüşüm geçiriyor: Bir taraftan üretimin küçülmesi, dağılması ve RES ve GES'lerle değişken üretim ve dahası dağıtımda çift yönlü akış diğer yanda elektrik borsası ile kısa sürede kaynak manipülasyonu ve talep tarafı yönetimiyle değişken tüketim düşünüldüğünde bu karmaşık görevin iletimle bağı kopmuş mevcut özel dağıtım şirketlerince yapılabilmesi hayalcilik olacaktır. Bu dönüşüm an-

cak MERKEZİ BİR PLANLAMA ile yeni Enerji Mimarisini tanımlamak, buna uygun kuralları ve önlemleri zamanında almakla; yani öncelikle dağıtım sektörünün yeniden kamulaştırmakla mümkün olabilecektir. Dünyada da bu yönde bir yeniden yapılanma olduğu ve bu zorunluluğu fark eden başta özelleşmenin kiblesi İngiltere'nin 30 yıldır sistem operatörü olan firmayı dışlayarak, SİSTEM MİMARİ adıyla kamuya bağlı ÖZERK bir kurum kurmakta olduğu dikkate alınmalıdır.

iv) Gerek elektrik gerekse petrol ve doğalgaz alanlarında dikey entegre bir kamu tekeli tekrar kurulmalı, kamu mülkiyetindeki bu tür kuruluşların; çalışanlarının yönetim ve denetimde söz ve karar sahibi olduğu, liyakati esas alan nitelikli yönetimlere sahip olmaları; kayıt, hesap ve işlemlerinin erişilebilir ve şeffaf olmaları sağlanmalıdır. Kamu mülkiyetindeki kuruluşların bağımsız ve özerk olmaları, bu kuruluşların istihdam sağlama ve kaynak kullanma açısından o günkü siyasi iktidarın günübürlük politikalarından uzak olmaları sağlanmalıdır.

v) Kâr odaklı üretimi değil, yeterince kârlı olmadığı durumlarda bile üretimi sürdürerek toplumun enerji ihtiyacını güvenli biçimde karşılama amacını gözetilen bir yatırım programıyla, özellikle geri kalmış bölgelerde doğrudan ve dolaylı istihdam olanaklarının artmasına imkân sağlanmalı, enerji üretimine yönelik ithal girdi miktarını azaltarak, hem dışa bağımlılığı, hem de dış ticaret açığının en büyük nedeni olarak gösterilen enerji girdileri ithalatı faturasını azaltma yönünde sistemli bir çalışma başlatılmalıdır.

vi) Enerji ihtiyacını, yeni enerji tesisleri kurulması ve bu tesislerde üretilen yeni enerji arzıyla karşılamaya çalışan, plansız ve özel sermaye çıkarlarını gözetilen, dışa bağımlılığı artıran

hatalı politikalara son verilerek, iletim ve dağıtımdaki kayıpları düşürmeyi ve nihai sektörlerde yer yer % 50'nin üzerine çıkabilen enerji tasarrufu imkânlarının değerlendirilmesi temel alınmalıdır.

vii) "Acele kamulaştırma" denilen ancak gerçek kamu yararından uzak, sermayenin enerji yatırımları için yurttaşların oturdukları evlerden, topraklarından, çevrelerinden koparılmasına, sürgün edilmesine dayanak olarak kullanılan ve temel insan haklarına aykırı olan bu düzenleme ve uygulama derhal sona erdirilmelidir.

viii) Doğal çevreyi ve toplumsal yaşamı olumsuz etkilediği saptanan tüm santrallerin (termik, jeotermal, hidrolik, biyokütle vb. kaynaklılar dâhil) faaliyetleri durdurulmalıdır. Üretim yöntemi ne denli çevre dostu olursa olsun üretim ihtiyacı gerekçesiyle, santral çevresinde yaşayan insanların istekleri dışında yaşamsal haklarının sınırlandırılmasına, verimli tarımsal arazilerini sınırsız biçimde işgal etmeye, akarsu yataklarının güzergâhlarını değiştirmeye, ve çok sayıda ağacı kesmeye derhal son verilmelidir.

ix) Yerli taş kömürü, linyit, asfaltit vb. her tür kömüre dayalı yeni santral projelerine mutlak toplum yararı yoksa izin verilmemelidir. Mevcut ve yatırımı süren kömür yakıtlı santrallerin, JES'lerin, yasal hilelerle çevreyi kirlenmelerine son verilmelidir.

x) Yeni yapılan binalarda, görüntü kirliliği yaratmayacak bir şekilde güneş ısı sistemleri zorunlu hale getirilmeli, teknik gerekliliklerin sağlanması kaydıyla bu sistemlerin eski yapılar da da uygulanması özendirilmelidir. Toplu konutlar ve yapı adaları güneş enerjili ve ekolojik olarak tasarlanmalı ve bu uygulama tüm toplu konutlar ve kooperatifler için zorunlu hale getirilmelidir.

xi) Enerji ekipmanlarının yerli üretimine ağırlık verilerek, istihdamın ve enerji ekipmanlarının ithalat faturasını azaltma hedeflenmelidir. Diğer yandan halihazırdaki YEKDEM Yerli İmalat Teşvik Fonu'nun kullanımı bunu sağlamaktan çok uzak olup, teknoloji transferi ve sahipliğini sağlayacak daha yapısal ve ayakları yere basan bir sanayi ve teknoloji politikası oluşturulmalıdır.

xii) Sanayileşme strateji ve politikalarında, yoğun enerji tüketen, eski

teknolojili, çevre kirliliği yaratabilen sanayi sektörleri (çimento, seramik, ark ocak esaslı demir-çelik, tekstil vb.) yerine enerji tüketimi düşük, ithalata değil yerli üretime dayalı, ileri teknolojili sanayi dallarının örneğin elektronik, bilgisayar donanım ve yazılımı, robotik, aviyonik, lazer, telekomünikasyon, gen mühendisliği, nano-teknoloji vb. sektör ve alanlara öncelik verilmesi sağlanmalıdır.

xiii) Enerji politikalarında ciddi ve radikal bir değişikliğe hızla gidilmeli,

elektrik üretiminde fosil yakıtların payı düşürülmeli; yenilenebilir enerji kaynaklarının payını ciddi oranda artırmaya yönelik politikalar, kamusal planlama anlayışı ile toplum çıkarlarını gözeterek ivedilikle uygulanmalıdır. Enerji üretim tesislerinin kamusal bir planlama anlayışı içinde, esas olarak rüzgâr, güneş vb. yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı ve toplum çıkarlarını gözetir biçimde kurulması sağlanmalıdır.